

A naügez puach azpe biar «Dar Sardjént in snea»

La letteratura cimbra, grazie al lavoro di traduzione di Andrea Nicolussi Golo, si arricchisce di una nuova importante pubblicazione, «Dar Sardjént in snea» di Mario Rigoni Stern, prezioso contributo, assieme alle altre opere in lingua cimbra, per la valorizzazione, trasmissione e conservazione della tradizione linguistica di Luserna.

D'ünsar zung, fin vor djardar, iz khent daz meararste lai geredet, sa soin gest biane di tèkste geschribet azpe biar, furse lai di stördjela von Josef Bacher, augelest atz Lusérn in di lestin djar von

1800 un auzgedrukht 'z djar 1905 in libar Die deutsche Sprachinsel Lusérn. Dar Kulturinstitut hatt gearbatet vil zoa azta di zung khemm genützt hèrta mearar un geschribet o. 'Z soinda khent gestemplt da Zimbrische Grammatik, dar Zimbarbort, püachar vor groaze un khlummane, gemacht kürs zo lirna schraim in da zimbar zung, dar Prais Tönle Bintarn, di Sait vo Lusérn un vil ändarst. Allz ditza zoa zo halta lente di zung un di kultür von ünsar länt.

A groaza hilfe, auzohalta da zimbar zung, hattze hèrta gëtt dar ünsar schraibar Andrea Nicolussi Golo, pitt soin püachar; nã in earst libar, Tönle Bintarn geschribet von Mario

Rigoni Stern, übarsézt von belesch azpe biar 'z djar 2013, soi arbat iz gânt vürsnen, 'z djar 2016 izta khent auzgedrukht Dar Khlumma Printz, 'z djar 2017 Affon Tèrmar un 'z djar 2018 dar libar vo Pinocchio. Vor zait, atz Lavròu, hattar geredet vo soinar lestin arbat übarsézt azpe biar, Dar Sardjént in snea. In ditza puach dar Mario Rigoni Stern kontàrt au vo baldar iz gest sardjént in Russia vorda iz gerift daz lest bèltkriage un in khalt bintar von djar 1942-1943 izzen khent geschafft zo vüara bodrüm huum soine soldàn. A schäuladar, sberar, lãngar bege, inn pa snea, müade gerift, hummare un gevort. r.p.

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbrio.it

Mèldung | Zimbar Kolònia

Dar Kulturinstitut gitt a hânt dar koperativa boda bart aunemmen di laüt boda bartn arbatn in da Zimbar Kolònia, un vor ditza machtar bizzan alln ke, berda bill vorsan àzonemma di arbat, mocht auzvülln in formulär boma vennt atn sito von Kulturinstitut. Di laüt mochan o khänen ren azpe biar un mochan nützan hèrta da zimbar zung. Dar pefèl vodar zimbar zung bart gem rècht zo khemma àgenump vor earst. 'Z izta zait innzogeba di domãnde fin di zbölve von erta 26 von abrèl 2022.

ARTICOLO NELLA VARIANTE CIMBRA DELLE VALLI DEL LENO

Vil vert ungekhennt in dar Euregio

Af di foto vo tschenk: Kurt Egger, Hugo-Daniel Stoffella, Arthur Stoffella pinn soin baibe Emiliana, Christoph von Ach, Marilena Defrancesco, Luca Costa, Martha Stocker, Luis Walcher. (foto: DoCoMA)

Spesso sconosciuto, il territorio storico cimbro, con focus su Pronttal/Vallarsa e Laimpachteldar/Valli del Leno, è stato al centro di una conferenza, organizzata dall'Euregio presso la propria sede a Bolzano, presentando un video e i 3 libri più recenti sul tema. Presente, oltre al sindaco di Pronttal Luca Costa, anche il linguista Kurt Egger, il cui nonno è oriundo da Pronttal.

Zo Euregio gehöarn Tirol, Südtirol un di provintz Tria. Ka sitz vo Euregio in Poatzen hãmsa geredet übar Pronttal un di Laimpachteldar azpe toal vo di alt zimbar earde. 'Z hãm geredet di naüga djeneral-segretàrdjo vo Euregio Marilena Defrancesco, dar vize-pürgarmaistar vo statt Poatzen Luis Walcher, di vorsitar vo Silvius-Magnago-Stiftung Martha Stocker un dar pürgarmaistar vo Pronttal Luca Costa. Toal genump hatt o dar profesór vo zung-bissanschaft, Kurt Egger. Soim nono is gest Basilio Arlancho vo Pronttal. Dar sell is dar lest boda hatt durchgevüart di arbatn in dar gruabe vo Pronttal. Dar pruardar vo profesór Kurt is gest Wilhelm, bischof vo Poatzen-Prixen, dar iz gestorbet in djar 2008. Spetar 'z hãm gezoaget an film un di drai lest püachar übar 'z Pronttal un di Laimpachteldar: 'z zimbar börtarpuach; 'z puach über di alt zimbar vairta-rüst un vairta-konzótt vo Laimpachteldar, Lusérn, Folgrait un Sarntal nãmp Poatzen; 'z naüge puach vo di zimbar un alt-taütsche stordje un traditziongen vo Laimpachteldar, Lusérn, Tal vo möknar, Sege un Lijetzan. Dar groazar khèllar in 'z alt haus vo sitz vo Euregio iz gest voll pitt laüt. Prof. DDr. Hugo-Daniel Stoffella vulgo Menlo

Dar pèrge bèkslt

Il cambiamento climatico ci tocca sempre più da vicino, modificando la morfologia delle nostre montagne e influenzando gli animali che le abitano.

Dar klima iz nã zo bèksla: bar bizzanz alle oramài un vil seguitàrn zo khödaz in televisióng un atti djornél. In di lestin djardar habar gesek da in länt o bia ditza gebèksla iz nã zo lazzase seng, bar hãm àgeheft zo mocha khempfan pittn zechan bodada nia soin gest da ka üs, a bòtta hãmsa gëtt di schult in òm, dena in muflü ma est boazpar bol ke 'z iz peng in klima. Di zechan defàtti stèrm pittar khelte ma pittar temperatür boda staiget hãmsa gemak àhevan zo leba da atti pèrng o, daz meararste vo alln auz pa lãngez bal 'z renk vil. 'Z izta auzkhent an àndra notitziã von botanici von Museo Civico vo Rovràit, boda konfermàrt ke di temperatürn soi

nã zo giana au un zo bèksla ünsarne pèrng; dar studio hatt àgeheft 'z djar 1935. Zelante 'z gegrés atnan tòkko von pèrge "Lobbia Alta", in Parco Adamello Brenta att 3.150 m, soinda gest 17 sòrte diverse. Dena 'z djar 1991 an àndadar botanico hattar gezelt 36, 'z djar 2006 soinsa gest anvétze 45. Dena, in vorgànnate summar, dar Alessio Bertolotti un di Giulia Tomasi hãm bidar gemacht disan kontròll atn gelàichege pèrge un hãm gevuntet 51 sòrte gegrés. Ditza iz bol eppaz! Ditza bill muanen ke ünsarne khalte pèrng o soin nã zo khemma bisan.

Di studjös khön ke, vo daz sell bosa soin nã z'sega, vil sòrte gegrés soin sa nã zo vãnga vür di pèrng gântz bahémme, an mètro atz djar un ditza iz gântz letz vor di vichar boda soin gebónt zo leba pittar vrisch, inn in snea un züntrest in pèrng. Giada von Galèn

Ulf editzióngen vo Tönle Bintarn

Il premio letterario Tönle Bintarn ritorna anche quest'anno; un premio che vede la lingua cimbra quale protagonista principale, spesso accompagnata da versi poetici o testi in prosa. Per saperne di più è sufficiente accedere al sito dell'Istituto Cimbrio in news e comunicazioni.

Dar Kulturinstitut Lusérn, pittar hilfe von Curatorium Cimbricum Veronese un pittn Istituto di Cultura Cimbra vo Robàn, lekk au, ditza djar o, in gebinn Tönle Bintarn. Dar konkürs, boda iz gerift att soi ulfte editzióng, hatt zboa toaln: vor leteratür un gedicht un vor schüalar un studjéntn. Di laüt boda hãm mearar baz achtza djar mang nemmen toal saiz schikhante an tèkst vo leteratür, saiz schikhante

a gedicht (böllante zboa o). Di tèkste un di gedichte mang soin geschribet saiz in da zimbar zung vo Lusérn, saiz in da sell von Simm odar Draitzã Kamöündar. Di schüalar von earstn zboa klassi vodar untarschual mang machan a pild o. Di studjént von obarschual mochan schikhan an arbat, geschribet atz belesch pittar zimbar zung nidar nã, att dise argomèntn: a) di laüt vo Lusérn - stördja, zung, traditzióngen un kultür von länt; b) vèlt, ekonomì un auzbau; c) schual un zung (bia 'z iz in Euròpa).

'Z izta zait fin an vraitã draitzekh von herbestmãnat von djar 2022. In kristmãnat, atn Lusérnar Boinichtn, bartnda khemmen gevairt alle di sèllnen boda bartn hãm genump toal. E.v.K.

Ma mocht eppaz tüan vor di bèlt

La "earth hour", un invito a compiere un gesto simbolico, ma concreto, spegnere per un'ora le luci, è un'iniziativa promossa a livello internazionale per sensibilizzare la popolazione sui cambiamenti climatici in corso. Mutamenti che anche a livello locale stiamo percependo chiaramente in questi ultimi decenni.

Di 8 un a halbez abas von 26 von martzo di liachtar von gröazarstn monumèntn soin khent darléscht vor an ur, 'z iz gest di "earth hour", an "ur vor di Bèlt" zo übarléga atz bia 'z izta nã zo bèksla 'z bèttar. Di "earth hour" iz khent inggestèlt von WWF zo macha vorstian in laüt ke 'z bèttar iz nã zo bèksla peng in inquinamento un ke 'z iz zait zo tüana eppaz bahémme. 'Z iz ginümma schaugn bia 'z iz gânt disan bintar, umman von dürrarstn vo disan lestin hundart djar. Lesante di nümmar vo Meteotrentino vodar statzióng vo Lavròu sekma bi bintsche 'z hatt gesnibet un gerenk: in bintar 2020 - 2021 (von 1 von kristmãnat fin atz 31 von martzo) afti hoachebene soinda gevällt 620 mm snea un bazzar; disan bintar lai bintsche mearar baz 90 mm. 'Z preokupàrt seng ke sidar 'z djar 1990 di bintadar soin gebèkslt starch: sa soin bermar un soin daz meararste àna snea un reng. Un invétze di lãngez soin bazzar vür un vür. Invétze baz snaim a senjo un dena auhöarn un asó vür in gântz bintar, est dar bintar iz dürr vür un vür. Àna snea afti pèrng billtz muanen khumman turismo un, no mearar, soin àna bazzar saiz afti pèrng ke nidar in di teldar, un ditza schedeged da gântz natür. 'Z berat pròpio zait zo tüan eppaz zo helva ünsar bèlt.